

vá) — na štruktúry priemyselných vzťahov v podnikoch. Nejde však len o problém projekcie celospoločenských vplyvov do fungovania širších sociálnych štruktúr, teda o mechanizmus malých sociálnych skupín (Petrušek), resp. o nesporné významnú problematiku pracovných kolektívov s možnosťami skúmania súvzťažnosti formálnych a neformálnych vzťahov a typizujúcich hľadísk aktivity, konformizmu a integrácie v nich (Slejška), ide o doteraz nedostatočne riešenú, a o to viac vo vystúpení M. Hirszowiczovej podnetne vystupujúcu otázku integrujúcej a príp. dezintegrojúcej funkcie organizačných štruktúr. Hirszowiczová podnetne zdôrazňuje,¹¹ že poňatie integrácie obsahuje — v zmysle hlavných hodnôt socialistického modelu — zásadu demokratizmu a racionalnosti a ďalej, že v integračných procesoch treba brať do úvahy i aspekty harmonizácie záujmov jednotlivcov a cieľov organizácie, ako aj vytváranie spoločných kultúrnych hodnôt a vzorov. To, pravda, nevyklučuje, v súvislosti s celkovým pohľadom na socialistickú spoločnosť ako stále viac spoločnosť organizácií, prihliadať na pôsobenie diferencujúcich činiteľov.

Podnetnosť jednotlivých príspevkov a materiálov, teoreticky nové pohľady na zložitú, neobyčajne členitú problematiku sociálnej štruktúry, vychádzajúce i z určitých výsledkov empirických sociologic-

kých výskumov, je zrejmä i z dvoch záverečných štúdií venovaných problematike väzieb sociálnej štruktúry a politickej organizácie spoločnosti (Z. Mlynář — V. Pavlíček, *Politická organizace ve vztahu k vývoji sociální struktury socialistické společnosti*; R. Rohan, *Strana a přeměny sociální struktury*). Autori štúdie o politickej organizácii konštatujú, že na vývoj politickej organizácie socialistickej spoločnosti, ak sa má skúmať a riadiť skutočne vedecky, nemožno nazeráť len vo vzťahu k sociálnej štruktúre, iba ako na jej výraz a stránku. Politické riadenie je osobitným prípadom organizácie a regulácie spoločenských procesov. Politický mechanizmus (najmä štátny aparát) je súčasne osobitným prípadom organizačno-inštitucionálneho vyjadrenia *regulačného systému*, ktorý sa musí podrobovať aj všeobecnejším zákonitostiam vytvárania a efektívneho fungovania regulačných systémov, ktoré platia pre riadiace systavy vôbec... Vedecký výskum vedený sústavne i z týchto hľadísk, by mohol okrem iného napomáhať správne oddeliť naozaj politické momenty v spoločenskom riadení a skúmať ich oprávnenosť čo najpresnejšími sociologickými metódami a na druhej strane oddeliť racionálne technické požiadavky spoločenskej organizácie — nezamieňať ich s politickými hľadiskami a skúmať ich exaktným spôsobom.

Otakar Mošner

PRÍSPEVKY K PROBLEMATIKE POLITICKÝCH TEÓRIÍ

Reálnym výrazom stále častejších úvah o problémoch politickej vedy, koncepcných otázkach formovania disciplín zaoberajúcich sa rôznymi aspektmi a rovinami politickej štruktúry sú mnohé seriózne pokusy nielen o formuláciu, ale i o riešenie niektorých čiastkových problémov. Do prúdu tohto dlhodobého úsilia možno zaradiť i zborník Filozofickej fakulty KU v Prahe *Problémy novodobých politických teórií*.¹

Je zostavený prevažne z prác autorského kolektívu katedry vedeckého komunizmu a dejín politických teórií, čo samozrejme

¹¹ M. Hirszowiczová, *Formální a neformální aspekty organizačních struktur*, cit. zborník, 356—357.

¹ Vyšiel v edícii *Acto Universitatis Carolinae, Philosophica et historica* 1—2, Praha 1966, str. 163.

vedie i k širšiemu tematickému záberu, značnej šírke a rozmanitosti problémov, ktoré by si samy osve zasluhovali ďalšie samostatné spracovanie monotematickej povahy. Niet preto pochybnosti o aktuálnosti i tých príspevkov zborníka, ktoré akcentujú určitý úsek historickej etapy alebo ktoré pôsobia dojmom určitej časovej ohraničenosti. Týka sa to napr. štúdie Jána Preissa *Džaváharlál Néhrú a socializmus*, ako aj príspevku Vladimíra Nálevka k *Uvzťahu medzi Ludovou socialistickou stranou Kuby a Hnutím 20. júla v priebehu partizánskej vojny*.

Príspevkom k všeobecným, metodologicko-teoretickým problémom rekonštituovanej politickej vedy a politickej teórie je úvodná stať editora zborníka Teodora Syllabu *K metodologickým otázkam dejín novodobých politických teórií* (str. 7—23) vychádzajúceho zo širších súvislostí funkcie a formovania politických teórií a najmä špecifikácie marxistického metodologicko-teoretického základu politickej teórie. Táto pokrokovejšej striedy, (str. 18).

usiluje o to, aby sa línia komunizmu chápala ako súčasť celkového politického a ideového vývoja, a to nie ako nositeľ absolútnej pravdy, ktorý sa nemôže mylíť a nikdy nerobí chyby alebo ktorý je imúnny voči záporným javom a deformáciám, ale ako smer usilujúci sa o vedecké nastolenie a riešenie otázok súčasnosti z pozícií najpokrokovejšej triedy“ (str. 18).

Napriek tomu, že úvodná stať T. Syllabu nepresahuje svojim spôsobom obzor viac-menej už tradične kontraponovaných kategórií marxistického tvorivého myslenia na jednej strane a dogmatického a revizionistického prístupu na strane druhej v konkrétnych historických kontextoch, je potrebné si všimnúť napr. niektoré ďalšie autom charakterizované aspekty dogmatizmu. Ako hovorí autor (str. 21), „dogmatická metóda je prejavom konzervatívnej stránky ľudského myslenia, ktorej gnozeologické a spoločenské korene možno sledovať už od dávnych počiatkov ľudskej spoločnosti... Nie je možné vyhnúť sa otázke: Aký bol

dogmatizmus tohto obdobia, čo bolo dogmatické, aké boli sociálne korene dogmatizmu v konkrétnych historických podmienkach toho obdobia?“...

Stať J. Fibicha *K niektorých otázkam rozvoja učenia o strane v Komunistickej strane Talianska* prináša celý rad podnetných myšlienok všeobecnejšej povahy, ozrejmuje postavenie a funkciu KST v rokoch 1956—64. Autor skúma 1. formovanie politickej línie strany, 2. poňatie vedúcej úlohy strany, 3. vzťah medzi vonkajšími a vnútornými demokratickými funkciami strany a 4. poňatie jednoty strany a medzinárodného robotníckeho hnutia. Ide nesporne o problémy, ktoré svojou povahou presahujú problematiku jedinej, hoci aj jednej z najpoprednejších a svojim teoretickým prínosom neobyčajne významnej komunistickej strany. Autor si osobitne všima prínos A. Gramsciho a P. Togliattiho pre teoretické rozpracovanie aktuálnych politických problémov komunistickej strany.

Problematika, ktorú J. Fibich analyzuje (pričom sa neobmedzuje iba na formálne, samoúčelné demonštrovanie jednotlivých aspektov rozvinutia učenia o strane v diele Gramsciho a Togliattiho), je najvlastnejšou problematikou politickej teórie, resp. politickej vedy. To sa týka konkrétne i vzťahu riadiacich a riadených v samotnej strane. Nie je zbytočné pripomenúť samo Gramsciho diferencovanie strany na štyri základné zložky, a to a) intelektuálnopolitické vedenie, b) výkonný stranický aparát (stranická byrokracia), c) iniciatívny stranický aktív a d) disciplinované členstvo (str. 31). Fibich správne charakterizuje Gramsciho prístup ako prístup zo širšieho, sociologicko-historického hľadiska, ktorý podriaďuje rôzne momentálne, bezprostredné a čiastkové aspekty politiky a organizácie strany podstatným, perspektívnym stránkam celkového a hlavného zmyslu existencie a vývoja strany. Pokiaľ ide o miesto diskusií v strane, majú rozširovať horizont poznania strany a výchove i fakticky pôsobiť na zmenšovanie

rozdielov medzi riadiacimi a riadenými v strane i mimo nej.

Stať H. Peškovej a Václava Vebera *Poznámky k histórii kultu osobnosti v Československu* patrí nesporne k zatiaľ ojedinelým statiam pokúšajúcim sa o teoreticky fundované hlbšie pohľady na zložitú problematiku obdobia tzv. kultu osobnosti. Možno akceptovať ich názor, že pojem „kult osobnosti“, ako vznikol v období po r. 1953, sa dnes už všeobecne považuje ako nedostatočný, nevystihujúci celú zložitú spleť označovaného historického javu.² Stať je podnetným príspevkom k hľadaniu základnej odpovede na otázku, prečo a ako mohol vzniknúť a rozvinúť sa „kult osobnosti“ v Československu v kontexte konkrétnych medzinárodných podmienok, pričom ťažisko štúdie sa presúva do skúmania vlastných vnútorných podmienok prekrytých falošnou tézou o zostrovaní triedneho boja. Jednou z najobťažnejších teoretických otázok je otázka konfliktu demokratických tradícií predmníchovského Československa, na ktoré strana po kritickom prehodnotení buržoáznej demokracie nadväzuje v nových povojnových podmienkach, a narastania prvkov „kultu osobnosti“ v činnosti samotnej stra-

ny po r. 1948. I sama otázka proporcionality vonkajších a vnútorných príčin kultu osobnosti bude zrejme predmetom hlbších komplexnejších pohľadov.

Z ďalších statí zborníka je potrebné upozorniť na neobyčajne živú problematiku špecifičnosti kultúry a umenia, ich vzťahu k ideológii a politike, ktorá je predmetom úvahy Jozefa Thera *Deformácie vzťahu medzi umením a ideológiou a niektoré otázky kultúrnej politiky*. I tu ide o hlbšie zamyslenie sa nad komplexom páčivých problémov súvisiacich s celou zložitou rozporného obdobia tzv. kultu osobnosti a jeho negatívnych dôsledkov v oblasti kultúry a umenia.

Sborník o problémoch novodobých politických teórií stavia pred náročného činiteľa celý rad problémov a otázok metodologicko-teoretickej i obsahovej povahy. Proces samotnej „inventarizácie“ problémov, ku ktorých riešeniu dáva určitý impulz, nie je ľahký a v žiadnom prípade krátkodobý. Teoretická aktuálnosť prevažnej väčšiny statí, ktoré obsahuje, je nesporná. Možno očakávať, že tento zásluhný čin nezostane na dlhší čas osamotený.

Otakar Mošner

O KONTAKTOCH SELEYHO TEÓRIE STRESU S FILOZOFIOU

Obdobie dogmatizmu vo filozofii — chápané v celospoločenskom kontexte obdobia kultu osobnosti — poznačilo aj chápanie otázky vzťahu filozofie a špeciálnych vied. Aby sa význam filozofie čo najviac demonštroval, či potvrdzoval, prekotne sa aplikuje na riešenie rôznych problémov. Keďže filozofia v dôsledku dogmatického zovretia bola netvorivá, redukovaná často na mechanistické a naivno-materialistické poňatie, vzniká pri jej aplikovaní spojenie, ktoré napriek formálnemu zdôrazňovaniu významu je iba vonkajškové, neplodné, nezodpovedajúce potrebám modernej vedy.

Možnosti filozofickej analýzy sú síce obsiahnuté v každom teoretickom probléme, avšak realizácia týchto možností závisí od zložitých faktorov. Na jednej strane od celkovej teoretickej (logickej a historickej)

² V diskusií o povahe kultu osobnosti pokladám za neobyčajne podnetnú stať L. Brokla uverejnenú v 6. čísle tohto časopisu v XXI. roč. Prvým závažným pokusom o filozoficko-sociologické osvetlenie koreňov, povahy a dôsledkov kultu osobnosti, pravda, s určitými dobovými črtami bola rozsiahlejšia stať M. Machovca o kulte osobnosti. Filozofický časopis č. 4/1957, 570—605.